



УКРАЇНСЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2415-8860 (Online)
ISSN 0372-4123 (Print)

UKRAINIAN BOTANICAL JOURNAL
An international journal for botany & mycology

2019 • 76 • 6



"Український ботанічний журнал" публікує статті з усіх напрямів ботаніки та мікології, в тому числі із загальних питань, систематики, флористики, геоботаніки, екології, еволюційної біології, географії, історії флори та рослинності, а також морфології, анатомії, фізіології, біохімії, клітинної та молекулярної біології рослин і грибів. Статті, повідомлення та інші матеріали публікуються в таких основних розділах: "Загальні проблеми, огляди та дискусії", "Систематика, флористика, географія рослин", "Гриби і грибоподібні організми", "Геоботаніка, екологія, охорона рослинного світу", "Червона книга України", "Флористичні знахідки", "Мікологічні знахідки", "Структурна ботаніка", "Фізіологія, біохімія, клітинна та молекулярна біологія рослин", "Гербарна справа", "Історія науки", "Хроніка", "Ювілейні дати", "Втрати науки", "Рецензії та новини літератури".

Статті друкуються українською, англійською та російською мовами

Ukrainian Botanical Journal is a scientific journal publishing articles and contributions on all aspects of botany and mycology, including general issues, taxonomy, floristics, vegetation science, ecology, evolutionary biology, geography, history of flora and vegetation as well as morphology, anatomy, physiology, biochemistry, cell and molecular biology of plants and fungi. Original articles, short communications and other contributions are published in sections "General Issues, Reviews and Discussions", "Plant Taxonomy, Geography and Floristics", "Fungi and Fungi-like Organisms", "Vegetation Science, Ecology, Conservation", "Red Data Book of Ukraine", "Floristic Records", "Mycological Records", "Structural Botany", "Plant Physiology, Biochemistry, Cell Biology and Molecular Biology", "Herbarium Curation", "History of Science", "News and Views", "Anniversary Dates", "In Memoriam", "Reviews and Notices of Publications".

Publication languages: Ukrainian, English and Russian

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – Сергій Л. МОСЯКІН

Заступники головного редактора – Ганна В. БОЙКО,
Віра П. ГАЙОВА

Раїса І. БУРДА, Соломон П. ВАСЦЕР,

Філіп ВЕРЛООВ (Бельгія), Василь П. ГЕЛЮТА,

Зігмантас ГУДЖИНСКАС (Литва), Яків П. ДІДУХ,

Дмитро В. ДУБИНА, Олена К. ЗОЛОТАРЬОВА,

Сергій Я. КОНДРАТЮК, Єлізавета Л. КОРДЮМ,

Ірина А. КОРОТЧЕНКО, Ірина В. КОСАКІВСЬКА,

Кароль МАРГОЛЬД (Словаччина), Евіатар НЕВО (Ізраїль),

Віктор І. ПАРФЬОНОВ (Білорусь), Пітер РЕЙВЕН (США),

Марина М. СУХОМЛИН, Сусуму ТАКАМАЦУ (Японія),

Микола М. ФЕДОРОНЧУК, Олександр Є. ХОДОСОВЦЕВ,

Петро М. ЦАРЕНКО, Ілля І. ЧОРНЕЙ,

Мірослав В. ШЕВЕРА, Юрій Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО,

Наталія М. ШИЯН, Богдан ЯЦКОВЯК (Польща)

Відповідальний секретар Марія Д. АЛЕЙНІКОВА

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief – Sergei L. MOSYAKIN

Associate Editors – Ganna V. BOIKO
Vera P. HAYOVA

Raisa I. BURDA, Ilyia I. CHORNEY, Yakiv P. DIDUKH,

Dmytro V. DUBYNA, Mykola M. FEDORONCHUK,

Zigmantas GUDŽINSKAS (Lithuania), Vasyl P. HELUTA,

Bogdan JACKOWIAK (Poland), Olexander E. KHODOSOVTSSEV,

Sergei Y. KONDRATYUK, Elizabeth L. KORDYUM,

Iryna A. KOROTCHENKO, Iryna V. KOSAKIVSKA,

Karol MARHOLD (Slovakia), Eviatar NEVO (Israel),

Victor I. PARFENOV (Belarus), Peter RAVEN (USA),

Yuriy R. SHELYAG-SOSONKO, Myroslav V. SHEVERA,

Natalia M. SHYIAN, Maryna M. SUKHOMLYN,

Susumu TAKAMATSU (Japan), Petro M. TSARENKO,

Filip VERLOOVE (Belgium), Solomon P. WASSER,

Olena K. ZOLOTAREVA

Editorial Assistant – Mariya D. ALEINIKOVA

На першій сторінці обкладинки: *Xanthoria polessica* S.Y. Kondr. & A.P. Yatsyna – ендемічний вид Східної Європи. Фото © Сергій Я. Кондратюк

Front page: *Xanthoria polessica* S.Y. Kondr. & A.P. Yatsyna, an endemic species of Eastern Europe.
Photo by © Sergei Ya. Kondratyuk

Редакція "Українського ботанічного журналу"
✉ Інститут ботаніки НАН України
вул. Терещенківська 2, Київ 01004, Україна

(044) 235-41-82
secretary_ubzh@ukr.net
<https://ukrbotj.co.ua>

УКРАЇНСЬКИЙ 2019 • 76 • 6 БОТАНІЧНИЙ ЖУРНАЛ UKRAINIAN BOTANICAL JOURNAL

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ • ЗАСНОВАНИЙ 1921 р. • SCIENTIFIC JOURNAL • PUBLISHED SINCE 1921

З М І С Т

Систематика, флористика, географія рослин

Мосякін С.Л., Шиян Н.М. Номенклатурні і таксономічні нотатки про *Jacobaea borysthena* (Asteraceae) та деякі споріднені таксони 473

Гриби і грибоподібні організми

Бороменський Д.О., Бісько Н.А. Мікроморфологічні особливості грибів роду *Ganoderma* (Ganodermataceae) в культурі 486

Пасайлюк М.В. Біологічні особливості рідкісного гриба *Sparassis nemecii* (Sparassidaceae, Polyporales) на рослинних субстратах в чистій культурі 493

Геоботаніка, екологія, охорона рослинного світу

Дубина Д.В., Ємельянова С.М., Дворецький Т.В., Дзюба Т.П., Тимошенко П.А. Адвентизація ценофлор класів піонерної рослинності України 499

Конайкова В.О. Угрупування класу *Festuco-Brometea* природного заповідника "Єланецький степ" 511

Червона книга України

Ролечек Я., Држевоян П. Нові дані щодо поширення зникаючого виду *Viola jooi* (Violaceae) в Україні 526

Попович С.Ю., Михайлович Н.В., Грисюк Т.С. Репрезентованість *Pinus cembra* (Pinaceae) в природно-заповідному фонді України 533

Флористичні знахідки

Орлов О.О., Якушенко Д.М., Маєкова Я., Заліберова М., Протопопова В.В., Андрик Є.Й., Шевера М.В. *Galeopsis angustifolia* (Lamiaceae) – новий адвентивний вид у флорі України 542

Куземко А.А., Яворська О.Г., Ковтонюк А.І. *Cephalaria gigantea* (Caprifoliaceae) – новий адвентивний вид флори України 548

Кривошея О.М., Капустін Д.О. Нові знахідки діатомових водоростей для альгофлори України з водойм Національного природного парку "Нижньосульський" 554

Ювілейні дати

Гелюта В.П., Придюк М.П., Михайлова О.Б., Аль-Маалі Г.А., Андріанова Т.В., Гайова В.П., Ломберг М.Л., Митропольська Н.Ю., Тихоненко Ю.Я., Зикова М.О., Шевченко М.В., Мосякін С.Л. Ніна Анатоліївна Бісько (до 70-річчя від дня народження та 50-річчя наукової діяльності) 560

Втрати науки

Білявський С.М., Журавель Н.М., Протопопова В.В., Когут Е.І., Шевера М.В. Пам'яті видатного педагога та науковця, професора Світлани Сергіївни Морозюк (14.06.1937 – 07.11.2019) 563

Правила для авторів 565

Показчик статей, опублікованих в "Українському ботанічному журналі" в 2019 році 570

CONTENTS

Plant Taxonomy, Geography and Floristics

Mosyakin S.L., Shiyan N.M. Nomenclatural and taxonomic notes on *Jacobaea borysthenea* (Asteraceae) and some related taxa 473

Fungi and Fungi-like Organisms

Boromenskyi D.O., Bisko N.A. Micromorphological features of species of *Ganoderma* (Ganodermataceae) in pure culture 486

Pasailiuk M.V. Biological peculiarities of a rare mushroom *Sparassis nemecii* (Sparassidaceae, Polyporales) on plant substrates in pure culture 493

Vegetation Science, Ecology, Conservation

Dubyna D.V., Iemelianova S.M., Dvoretzkiy T.V., Dziuba T.P., Tymoshenko P.A. Adventization of coenofloras of the classes of pioneer vegetation in Ukraine 499

Konaikova V.O. Communities of the class *Festuco-Brometea* in Yelanetskyi Step Nature Reserve. 511

Red Data Book of Ukraine

Roleček J., Dřevojan P. New data on distribution of the endangered species *Viola jooi* (Violaceae) in Ukraine 526

Popovych S.Yu., Mykhaylovych N.V., Hrysiuk T.S. Representativity of *Pinus cembra* (Pinaceae) in natural protected fund of Ukraine 533

Floristic Records

Orlov O.O., Iakushenko D.M., Májeková J., Zaliberová M., Protopopova V.V., Andrik E.J., Shevera M.V. *Galeopsis angustifolia* (Lamiaceae), a new alien species in the flora of Ukraine 542

Kuzemko A.A., Yavorska O.G., Kovtoniuk A.I. *Cephalaria gigantea* (Caprifoliaceae), a new alien species in the flora of Ukraine 548

Kryvosheia O.M., Kapustin D.O. New records of diatoms for the algal flora of Ukraine from water bodies of Nyzhniosulsky National Nature Park 554

Anniversariy Dates

Heluta V.P., Prydiuk M.P., Mykhailova O.B., Al-Maali G.A., Andrianova T.V., Hayova V.P., Lomberg M.L., Mytropolska N.Yu., Tykhonenko Yu.Ya., Zyкова M.O., Shevchenko M.V., Mosyakin S.L. Nina A. Bisko (on the 70th anniversary of her birth and 50th anniversary of scientific activities) 560

In Memory

Bilyavskiy S.M., Zhuravel N.M., Protopopova V.V., Kohut E.I., Shevera M.V. In memory of a well-known pedagogue and scientist, Professor Svitlana S. Morozjuk (14.06.1937 – 07.11.2019). 563

Authors guidelines 565

Index of articles published in *Ukrainian Botanical Journal* in 2019 570



Пам'яті видатного педагога та науковця,
професора СВІТЛАНИ СЕРГІЇВНИ МОРОЗЮК
(14.06.1937 – 07.11.2019)



7 листопада 2019 року відійшла у вічність професор Світлана Сергіївна Морозюк – знаний науковець-ботанік, талановитий педагог, популяризатор науки. Її інтереси були різнобічні – флористика, систематика, флорологія, охорона природи, історія науки, питання вищої та середньої освіти, а доробок – загальнонавчальний.

С.С. Морозюк народилася 14 червня 1937 р. на мальовничій Чернігівщині в с. Березна Менського р-ну. Впродовж 1955–1960 рр. навчалася на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Ще в студентські роки (1959–1960) працювала молодшим науковим співробітником Ботанічного саду ім. О.В. Фоміна згаданого вишу, а в 1960 р. за розподілом була направлена до Інституту ботаніки АН УРСР (нині Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України). Тут пройшла шлях від старшого лаборанта до старшого наукового співробітника (1960–1975). У 1963–1968 рр. навчалася в аспірантурі Інституту під керівництвом доктора біологічних наук, професора М.І. Котова, яку успішно закінчила, захистивши в 1971 р. кандидатську дисертацію за темою "Флора крейдяних відслонень басейну р. Сіверського Дінця". Дослідниця встановила та всебічно проаналізувала видовий склад флори,

дійшла висновку, що високий відсоток ендемізму у флорі даного регіону дає підстави вважати його одним із центрів формування флори та рослинності крейдяних відслонень, розвиток яких, починаючи з міоцену, відбувався в основному автохтонно. Практичний аспект роботи був спрямований на створення різного рангу об'єктів природно-заповідного фонду країни для першочергової охорони найбільш цінних видів крейдяної флори: *Pinus cretacea* Kalenicz., *Daphne sophia* Kalenicz., *Hedysarum ucrainicum* Kaschm., *Silene cretacea* Fisch., *Schivereckia mutabilis* M.I.Alex. та ін.

Інтереси вченої також були пов'язані з дослідженням систематики низки родин флори України. Так, для монографії "Визначник рослин України" (1965) Світлана Сергіївна опрацювала родини *Papaveraceae*, *Theligonaceae*, *Violaceae* та *Aristolochiaceae*, для "Визначника рослин Українських Карпат" (1977) – *Ranunculaceae*, *Aristolochiaceae*, *Cannabaceae*, *Papaveraceae*, *Resedaceae*, *Santalaceae*, *Violaceae*, *Urticaceae*, для "Определителя высших растений Украины" (1987) – *Actinidiaceae*, *Aristolochiaceae*, *Cannabaceae*, *Ebenaceae*, *Fumariaceae*, *Hypocoaceae*, *Juglandaceae*, *Lauraceae*, *Loranthaceae*, *Molluginaceae*, *Moraceae*, *Paeoniacaeae*, *Papaveraceae*, *Phytolaccaceae*, *Portulacaceae*, *Ranunculaceae*, *Resedaceae*, *Santalaceae*, *Theligonaceae*, *Violaceae*, *Urticaceae*, для монографії "Бур'яни України" – *Papaveraceae* та *Violaceae* тощо. Світлана Сергіївна також є співавтором праці "Ефіроолійні рослини України" (1969).

З 1975 р. С.С. Морозюк перейшла на педагогічну роботу в Київський педагогічний інститут ім. О.М. Горького (тепер Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова), де працювала викладачем (1975–1978), доцентом (1978–1992) та професором (1992–2010) кафедри ботаніки природничо-географічного факультету. У 1988–2002 рр. викладала ще й на фармацевтичному факультеті Київського медичного інституту імені О.О. Богомольця (тепер Національний медичний університет імені О.О. Богомольця). У 1985–1987 рр. за угодою між Педагогічним

інститутом і Шуменською вищою педагогічною школою (Болгарія) Світлана Сергіївна допомагала у підготовці викладачів-ботаніків для цього закладу, водночас брала безпосередню участь у вивченні флори Шуменського плато. В 1980 р. їй було присвоєно вчене звання доцента, в 1996 р. – професора. Впродовж 2010–2013 рр. С.С. Морозюк працювала професором кафедри екології Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова. З 2017 до 2019 рр. обіймала посаду професора кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (м. Берегове).

С.С. Морозюк розробила та викладала курси лекцій: "Ботаніка", "Фітоценологія", "Основи філогенії", "Основи біоценології" тощо. Була співавтором чисельних навчально-методичних посібників, зокрема: "Ботаніка: посібник для вчителів" (Стеблянко та ін., 1981), "Географія рослин з основами ботаніки" (Гришко-Богменко та ін., 1991), "Систематика рослин: лабораторні заняття: навчальний посібник для природничих і природничо-географічних факультетів педагогічних інститутів" (Морозюк, Оляницька, 1988, 2001), "Польова практика з ботаніки: програма і методичні вказівки: посібник" (Морозюк та ін., 2004), "Систематика судинних рослин: курс лекцій" (Морозюк та ін., 2009) тощо. Світлана Сергіївна Морозюк виховала не одне покоління студентів. Керувала роботою аспірантів – Н.М. Журавель у 2005 р. захистила кандидатську дисертацію, а С.М. Білявський підготував роботу до захисту.

Світлана Сергіївна брала активну участь у розбудові шкільної біологічної освіти. Зокрема, в створенні Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні з біології (Морозюк та ін., 1996), Програми для середньої загальноосвітньої школи: Біологія 6–11 класи (Брайон, Морозюк, 1994; Морозюк, Оляницька, 1994; Адріанов та ін., 1996, 1999), була автором першого національного підручника з біології для загальноосвітніх навчальних закладів (Морозюк, 1996), а також розробила до нього навчально-методичний комплекс.

Багато уваги професор С.С. Морозюк приділяла науково-методичній роботі з вчителями, студентами та школярами, читала лекції, надавала наукові та методичні консультації. Працювала з обдарованою молоддю в школах і Національному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді України. Понад чверть століття вона була

членом журі Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології (1977–2014), студентських біологічних олімпіад (1978–2010), Всеукраїнського турніру юних біологів (2009–2014) та конкурсу "Учитель року" (1995–2000).

Дбала вчена й про охорону природи, зокрема була співавтором Червоної книги України. Рослинний світ (1996, 2009), для якої опрацювала цілу низку видів: *Daphne sophia*, *Hyssopus cretaceus* Dubjan., *Onosma tanaitica* Klokov, *Rhinanthus cretaceus* Vassilcz., *Genista tanaitica* P.A.Smirn., *Linaria cretacea* Fisch. ex Spreng., *Elytrigia cretaceae* Klokov & Prokud., *Silene cretacea* Fisch. ex Spreng., *Artemisia hololeuca* M. Bieb. ex Besser, *Scrophularia cretacea* Fisch. ex Spreng., *Koeleria talievii* Lavrenko, *Androsace koso-polijanskii* Ovcz.

Важливим напрямком діяльності С.С. Морозюк була популяризація ботанічних знань. Розповіді про чарівний світ рослин, їхні цікаві особливості, поширення, збереження тощо викладені на сторінках написаних нею у співавторстві книг: "Альбом з ботаніки" (Морозюк, Протопопова, 1979), "Трав'янисті рослини" (Морозюк, Протопопова, 1986, 2007), "Весняні рослини України" (Панова та ін., 2007), "Знайомі незнайомці та їхні цілющі соки" (Морозюк та ін., 2011), "Степові рослини України" (Панова та ін., 2015).

Загалом у науковому доробку С.С. Морозюк понад 200 наукових, освітніх і науково-популярних праць, серед яких монографії, підручники, наукові статті, навчальні посібники, якими користуються і користуватиметься не одне покоління біологів.

Світлана Сергіївна вела також активну громадсько-наукову діяльність: була членом Українського ботанічного товариства, входила до складу редколегії журналу "Біологія і хімія в школі" (з 2012 р. – "Біологія і хімія в сучасній школі"), була членом спеціалізованої вченої ради при Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України тощо.

За вагомих внесок у науку та освіту С.С. Морозюк удостоєна відзнак "Відмінник народної освіти УРСР" (1988) та "Відмінник освіти України" (2002), нагрудних знаків імені Василя Сухомлинського та академіка О.В. Фоміна.

Низько схиляємо голову перед світлою пам'яттю Світлани Сергіївни Морозюк. Завжди будемо Вас пам'ятати, наш Вчителю та Колего!

С.М. БІЛЯВСЬКИЙ, Н.М. ЖУРАВЕЛЬ,
В.В. ПРОТОПОПОВА, Е.І. КОГУТ,
М.В. ШЕВЕРА

Український ботанічний журнал, т. 76, № 6, 2019. Національна академія наук України. Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного. Науковий журнал. Заснований у 1921 р. Виходить один раз на два місяці (українською, англійською та російською мовами). Головний редактор С.Л. Мосякін

Затверджено до друку вченою радою Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
(протокол № 15 від 17 грудня 2019 року)

Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 12179-1063ПР від 11.01.2007 р.

Редактор *О.В. Пилипенко*
Технічний редактор *О.Є. Бондаренко*
Комп'ютерна верстка *Д.С. Решетников*

Формат 84×108/16. Ум.-друк. арк. 9,0. Обл.-вид. арк. 11,5. Тираж 176 прим. Зам. №

Віддруковано ВД "Академперіодика" НАН України
вул. Терещенківська, 4, Київ 01004
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 544 від 27.07.2001

